

SPIS TREŚCI

Sojusznicy Polski w XX wieku

Andrzej Nowak w rozmowie
z Anną Zechenter – Piłsudskiego
projekt wschodni 5

Józef Piłsudski był przekonany, że gnębieni przez
moskiewski imperializm Polacy, Litwini i Rusini mogą razem
tworzyć ogromną siłę.

Mirosław Szumiło – Geneza sojuszu polsko-ukraińskiego w 1920 roku 23

Większość Polaków walczących przed stu laty o niepodległość wyobrażała sobie odrodzone państwo w granicach zbliżonych do terytorium Rzeczypospolitej sprzed rozbiorów w 1772 r. Wizja ta stała jednak w sprzeczności z rozwojem ruchów narodowych na terenach wschodnich I RP – na ziemiach litewskich, białoruskich i ukraińskich.

Andrij Rukkas – Armia Ukraińskiej Republiki Ludowej w 1920 roku 32

Podczas ciężkich walk latem 1920 r., cofając się pod naporem wroga, wojska URL twardo utrzymywały obronę na swoim odcinku frontu, czym skutecznie zabezpieczały południowe skrzydło całego polskiego zgrupowania na Ukrainie.

Marek Kozubel – Wywiad wojskowy Ukraińskiej Republiki Ludowej
w wojnie polsko-bolszewickiej 1920 roku 41

Polsko-ukraiński sojusz wojskowy z 1920 r. jest dzisiaj nieco zapomnianym epizodem historii walk o niepodległość i granice państwa polskiego. Dotychczas polscy i ukraińscy historycy poświęcali najwięcej miejsca wspólnym działaniom bojowym Wojska Polskiego i Armii Czynnej Ukraińskiej Republiki Ludowej oraz aspektom politycznym sojuszu. W cieniu pozostawała kwestia korzyści płynących ze współpracy wywiadów wojskowych podczas wojny z Sowieciami.

Kazimierz Krajewski – Stanisław Bułak-Bałachowicz
i jego żołnierze 48

Stanisław Bułak-Bałachowicz jest postacią charakterystyczną dla dalekich polskich Kresów Wschodnich w latach I wojny światowej i wybijania się Polski na niepodległość, a także w okresie powstrzymywania pracy na zachód nawały bolszewickiej. Został zapamiętany przede wszystkim jako słynny kawalerzysta i zagończyk, żołnierz wojny 1920 r., ale przecież jego życie obfitowało w równie dramatyczne, a mniej znane epizody.

Ėriks Ėekabsons – Operacja „Zima”. Współpraca polsko-łotewska w wyzwoleniu Łatgalii na Łotwie 61

W latach 1918–1920 na Łotwie splatały się i ścierały interesy nowo powstałej Republiki Łotewskiej, Rosji Sowieckiej i łotewskich bolszewików, Niemców bałtyckich oraz Niemiec, antybolszewickiej Rosji, Estonii, Litwy, Polski i Finlandii, a także mocarstw zachodnich. Polska odegrała istotną rolę w oswobodzeniu Łotwy. Na początku 1920 r. połączone wojska łotewskie i polskie przeprowadziły operację wyzwolenia Łatgalii.

Paweł Libera – Polska i Gruzja w 1920 roku 72

Na początku 1920 r. cała uwaga społeczeństwa polskiego była skupiona na wojnie z bolszewikami oraz na walce o granice na zachodzie i południu kraju. W tym samym czasie w Ministerstwie Spraw Zagranicznych trwały przygotowania do wysłania na Kaukaz specjalnej misji. Jej celem było nawiązanie kontaktów politycznych i wojskowych z państwami, które w tym regionie walczyły o utrzymanie swej niepodległości.

Łukasz Dryblak – Borys Sawinkow.

Polityk, który chciał wybawić Rosję od niej samej 79

W pamięci historycznej zapisał się przede wszystkim jako jeden z najśłynniejszych rosyjskich rewolucjonistów, członek Organizacji Bojowej Partii Socjalistów-Rewolucjonistów (eserowców), organizator głośnych zamachów, w których zginęli rosyjski minister spraw wewnętrznych Władysław Plehwe i wielki książę Sergiusz Romanow.

Janusz Wróbel – Odbudowa Armii Polskiej u boku sojuszników (1939–1940) 92

Przegrana wojna obronna 1939 r. nie oznaczała końca państwa polskiego i jego wojska. Dzięki zaciągowi ochotniczemu i mobilizacji Polaków we Francji oraz ewakuacji wojskowych z Węgier i Rumunii – do czerwca 1940 r. sformowano na Zachodzie kilkudziesięciotysięczną armię.

Jiří Plachý, Jiří Rajlich – Legion Czechów i Słowaków w Polsce 108

Tuż przed napadnięciem Niemiec i Związku Sowieckiego na Polskę we wrześniu 1939 r. na terenach II Rzeczypospolitej znaleźli się nieliczni żołnierze czechosłowacy. Niektórzy z nich walczyli z obydwojoma agresorami u boku Polaków.

Tomasz Bereza – Węgrzy wobec eksterminacji ludności polskiej
przez nacjonalistów ukraińskich 121

W latach 1943–1945 na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej z rąk bojówek Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów (OUN) oraz Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA) zginęło ponad 100 tys. Polaków. Oddziały armii węgierskiej stacjonowały wówczas zarówno na Wołyniu, jak i w Małopolsce Wschodniej. W tej sytuacji węgierscy żołnierze musieli zająć stanowisko wobec działań OUN i UPA.

Tu byłem

Sabina Potoczak – Zsyłka na Syberię 134

Reportaż

Adam Hlebowicz – Z nauczycielami na Podolu 143

Pojechaliśmy. Zgodnie z pomysłem Prezesa IPN, żeby zorganizować studyjny wyjazd dla grupy nauczycieli na Kresy, najlepiej na te dalsze. Najpierw było letnie rozpoznanie terenu: gdzie można przenocować większą grupę ludzi, jak zorganizować sam pobyt, które miejsca odwiedzić, z kim się spotkać.

Komentarze historyczne

Jacek Romanek – Kolaboracja
mniejszości narodowych II Rzeczypospolitej
z Sowietami 157

Filip Gańczak – Auschwitz, rok zerowy . . . 172

Pierwszy rok po wyzwoleniu obozu to czas chaosu. Polskie komisje zabezpieczały dowody zbrodni. Niemcy przestali być panami życia i śmierci – teraz przebywali tu jako jeńcy. Panowały sowieckie władze wojskowe, niedbające o zachowanie świadectw niewyobrażalnych zbrodni.

1918–1945 Bohater

Mirosław Szumiło – Marko Bezruczko . . . 182

1918–1945 Zbrodniarz

Jakub Wojtkowiak – Siemion Budionny . . . 190

List do redakcji i sprostowania 198

Kolegium:

dr hab. Adam Dziuba, dr Wojciech Frazik,
Adam Hlebowicz, dr Milena Kindziuk,
dr Kazimierz Krajewski,
dr hab. Mariusz Krzysztofiński,
dr hab. Sebastian Ligarski, dr Agnieszka Łuczak,
dr Marcin Majewski, dr hab. Filip Musiał,
dr Wojciech Muszyński, Jan M. Ruman,
dr hab. Krzysztof Sychowicz

Redaguje zespół:

Wojciech Butkiewicz – sekretarz redakcji
(tel. 22 5818813,
wojciech.butkiewicz@ipn.gov.pl),
dr Filip Gańczak (filip.ganczak@ipn.gov.pl),
Jakub Gołębiewski
(jakub.golebiewski@ipn.gov.pl),
Romuald Niedziółko –
zastępca redaktora naczelnego
(romuald.niedziolko@ipn.gov.pl),
Jan M. Ruman – redaktor naczelny
(jan.ruman@ipn.gov.pl),
Andrzej Sujka (andrzej.sujka@ipn.gov.pl),
Ewa Tylus (ewa.tylus@ipn.gov.pl),
Anna Zechenter (anna.zechenter@ipn.gov.pl),
Piotr Życieński – fotoreporter
Sekretariat: Maria Wiśniewska
(tel. 22 5818819, maria.wisniewska@ipn.gov.pl)

Projekt graficzny: Sylwia Szafrńska

Projekt okładki i łamanie:

Katarzyna Dziedzic-Boboli

Korekta: Beata Stadryniak-Saracyn

Adres do korespondencji:

ul. Wołoska 7, 02-675 Warszawa

Druk:

LEGRA Sp. z o.o. ul. Albatrosów 10c,
30-716 Kraków

Na okładce:

Symon Petlura i Józef Piłsudski w czasie wyprawy
kijowskiej, Winnica, kwiecień 1920 r. Fot. CAW